

## Adam Smith, un pensador per a l'esquerra

► El doctor en sociologia David Casassas repassa el pensament econòmic del filòsof escocès Adam Smith i desmenteix alguns dels malentesos que s'han anat creant amb el pas del temps al voltant de la seva obra.



David Casassas

**LA CIUDAD EN LLAMAS:  
LA VIGENCIA DEL REPUBLICANISMO  
COMERCIAL DE ADAM SMITH**

Editorial Montesinos, 2010. 465 pàgines.

Pròleg d'Antoni Domènech.

David Casassas aconsegueix en aquest llibre prevenir de manera convincent contra aquelles interpretacions de l'obra d'Adam Smith que han aconseguit tergiversar el seu pensament. Segons aquestes interpretacions, Adam Smith és el “pare del liberalisme econòmic”, el “supuesto campeón de la libertad económica sin bridas”, si fem les paraules de Casassas. En realitat, ens trobem amb un filòsof que, situat en l'època de transició que va ser la segona meitat del segle XVIII, veia en el gran desenvolupament de les forces productives que va suposar els inicis del capitalisme industrial, grans oportunitats perquè cada ésser humà gaudís d'una vida plena. Les seves idees, per tant, no podien oposar-se completament a una realitat social que encara no havia mostrat la seva cara més atroç. I no obstant, la seva aproximació a aquest nou món deixava de ser acrítica, com de seguida veurem.

Adam Smith pertany al corrent filosòfic de la Il·lustració, que va aconseguir trencar amb la tradició cristiana, una tradició que atribuïa el repartiment desigual de la riquesa i de l'autoritat entre els homes als dissenys de Déu<sup>1</sup>, i que considerava l'esclavitud com a part

**Oscar Martínez**

Llicenciat en Història Contemporània

del dret natural. Smith recupera en les seves obres el pensament clàssic, pre-cristià, per utilitzar-lo a favor de la causa de la llibertat, considerada com l'estat natural de l'home. Per tant, forma part d'aquell grup d'intel·lectuals que van ajudar a crear tot aquell conjunt d'idees emancipadores que van ser la base de les revolucions americana i francesa. Kant, Rousseau, Robespierre, Locke, el mateix Smith... són autors que pertanyen a un corrent de pensament que anomenem tradició republicana, la qual es remunta, per cert, fins a filòsofs de la Grècia clàssica com Aristòtil.

Tots ells tenen en comú reivindicar el paper que han de jugar les institucions republicanes a l'hora d'assegurar l'existència material de tots els ciutadans<sup>2</sup>, lligant el dret de ciutadania al dret a l'existència. Segons aquesta forma de pensar, un individu no pot ser considerat un ciutadà lliure si no gaudeix d'independència material respecte als

<sup>1</sup> Pablo de Tarso, Romanos, 13, 1-2.

“Sométase toda persona a las autoridades superiores porque no hay autoridad sino de parte de Dios, y las que hay, por Dios han sido establecidas. De modo que quien se opone a la autoridad, a lo establecido por Dios, resiste; y los que resisten, acarrearán condenación para sí mismos.” (Citat per Casassas, p. 76)

<sup>2</sup> Robespierre digué:

“Todo lo que es indispensable para la conservación [de la vida de los individuos] constituye una propiedad común a la sociedad entera.” (Citat per Casassas, p. 86)



Khalil Bendib

És absurd considerar que Adam Smith fou el pare del liberalisme econòmic

altres individus. Els poders públics han d'ajudar a crear les condicions materials que permetin que tots els individus que formen la societat civil siguin *sui iuris*, és a dir: ciutadans no subjectes a l'arbitrarietat de ningú. Per tant, la doctrina segons la qual la llibertat es redueix a la *isonomia* (igualtat davant la llei), doctrina sobre la qual es basen els nostres ordenaments jurídics, seria percebuda per algú com Adam Smith com una gravíssima limitació de la llibertat individual.

S'ha dit fins a la sacietat que Adam Smith va ser un dels primers en teoritzar sobre el “mercat lliure”. Aturem-nos un moment a examinar allò que considera Smith que és un “mercat lliure”.

**Segons Smith, un mercat lliure només és possible si es dóna una intervenció de les autoritats públiques que vagi en contra de les concentracions de poder i riquesa**

D'entrada cal dir que el pensador escocès concep el mercat ideal com una institució *formada per individus efectivament lliures*. Ara bé, a diferència del que considera el liberalisme doctrinari, pel qual l'absència d'interferències estatals és un element indispensable perquè el mercat sigui lliure, Smith pensa just el contrari: que només és possible si es dóna una intervenció de les autoritats públiques amb el propòsit d'assegurar que els individus que hi participin ho facin

després d'haver-se despul·lat de qualsevol llaç de dependència respecte als altres individus. Només una eliminació dràstica de tots aquells monopolis, privilegis i abusos de poder que permeten que uns pocs individus dominin els altres pot fer que els mercats funcionin com han de funcionar, és a dir, que acullin relacions d'intercanvi entre individus autènticament lliures.

Però, què vol dir “individus lliures”? Adam Smith va basar el seu concepte de llibertat en la idea d'independència socioeconòmica, concepte històricament associat a la propietat. Només quan els individus siguin propietaris deixaran de veure's obligats a vendre's a altres individus per guanyar-se el pa. Serà aleshores quan podran actuar amb independència de les decisions dels altres, que és el que vol dir ser *lliure*. Algú que ha estat desproveït de la seva propietat –com va fer el capitalisme industrial amb tants i tants treballadors artesans– no es pot considerar igual a un altre que conserva –i gaudeix de– la seva propietat. Adam Smith va arribar fins i tot a comparar aquesta condició de desposseïció amb la de l'esclau.

I és que els mercats, lluny de ser perfectes, es caracteritzen per l'existència de grans asimetries de poder. Smith tenia molt clar que quan la llibertat d'acumular riquesa queda concentrada en les mans d'una minoria, la societat es troba en perill i, per tant, els poders públics han d'intervenir per posar límit a aquesta acumulació excessiva. Res a veure amb la tan seguida en els nostres

dies teoria del degoteig, segons la qual la concentració de riquesa en alguns individus pot ser beneficiosa per a la resta de la societat perquè sempre s'acabarà "vessant" cap avall i afavorint les classes inferiors. Smith, en canvi, pensava –com Marx– que la manera com s'organitzen i actuen els individus en l'esfera privada acaba conformant la manera com s'organitzen i actuen les institucions públiques. Per tant, si deixem que les desigualtats socials augmentin, no estarem fent altra cosa que permetre que una minoria de privilegiats pugui seguir oprimint la gran majoria.

### Smith tenia molt clar que quan la llibertat d'acumular riquesa queda concentrada en les mans d'una minoria, la societat es troba en perill

Com interpretar, doncs, la teoria smithiana de la "mà invisible"? Abans de contestar aquesta pregunta fixem-nos en el que diu Smith sobre els amos de la indústria: *"rara vez se oye hablar (...) de acuerdos entre patronos, pero es frecuente, en cambio, oír hablar de los realizados entre obreros. Pero quienes se imaginan que las cosas discurren de esta suerte, y que los patronos raras veces se ponen de acuerdo, ignoran [totalmente la realidad]. Los patronos, siempre y en todo lugar, mantuvieron una especie de concierto tácito, pero constante y uniforme, para no elevar los salarios por encima de su nivel actual."* Aquesta cita és il·lustrativa perquè tira per terra l'assumpció generalitzada segons la qual Adam Smith creia en l'existència d'un mercat que "s'auto-regula". Ben al contrari, sabia que els poderosos actuen coordinadament per controlar el mercat en el seu propi interès. Per tant, és imprescindible lluitar contra el fet que uns pocs acaparin suficient riquesa i poder com per impedir que els altres també puguin actuar lliurement en el seu propi benefici. Només llavors serà factible que tots els agents econòmics puguin participar en el procés productiu guiats pel seu propi interès, la qual

cosa acabarà beneficiant el conjunt de la societat, encara que la intenció que hagi mogut els individus no sigui la persecució conscient del bé públic. Aquest és el veritable sentit de la teoria de la mà invisible d'Adam Smith.

No es pot mantenir major distància respecte els dogmes del liberalisme doctrinari que la que manté Adam Smith respecte dels seus suposats "hereus", raó per la qual és absurd considerar que Smith fou el pare del liberalisme econòmic. I, no obstant això, contra tota lògica, se segueix fent: a l'escola, a l'acadèmia, a la pròpia Internet. Per exemple, en un manual de batxillerat d'Història del Món Contemporani<sup>3</sup>, s'atribueixen a Adam Smith coses totalment desmentides pel llibre de Casassas, com ara que Smith no creia que la societat estigués composta per "estaments ni per classes", o que "res ha de destorbar el lliure joc (...) dels mecanismes naturals de l'economia. L'Estat s'ha d'abstenir de fer-hi qualsevol intervenció...".

D'altra banda, tant la Viquipèdia en català<sup>4</sup> com en espanyol abunden en els mateixos errors. Segons els seus redactors, Adam Smith "va proporcionar alguns dels arguments intel·lectuals més coneguts i brillants recolzant el lliure comerç i el capitalisme, que en gran mesura influïren en els escrits dels economistes posteriors. No de bades, Smith és considerat el pare de l'economia moderna."

Adam Smith és un dels pares de l'economia moderna, això sense dubte, però, al contrari del que diuen els partidaris del "lliure mercat", les seves idees no donen suport als principis que regeixen l'economia capitalista en la seva versió neoliberal, que és l'hegemònica avui en dia. Gràcies a David Casassas ara sabem que no és així i que Adam Smith és un pensador que podem reclamar per a nosaltres, la gent d'esquerres. •

<sup>3</sup> Història del món contemporani.

J. Aróstegui Sánchez, i altres.

Ed. Vicens Vives, 2003. Pàg. 28.

<sup>4</sup> [http://ca.wikipedia.org/wiki/Adam\\_Smith](http://ca.wikipedia.org/wiki/Adam_Smith)

## Umberto Eco no canvia

► Feia temps que no tenia notícies d'ell. Des de l'any 80, quan va publicar una part de la meua vida... Després he sabut que entremig ha escrit altres coses: *El pèndol de Foucault*, *L'illa del dia abans*, *Baudolino*, *La misteriosa flama de la reina Loana*.

Però el que més m'ha sorprès és comprovar que es troba en forma i els seus personatges segueixen visitant les tavernes i explicant receptes com ja feien a *El nom de la rosa*.

Llegir una novel·la de l'Umberto Eco<sup>1</sup> sempre és un plaer i més si, com en aquesta ocasió, ja quasi des de l'inici de la lectura del seu darrer llibre, *El cementiri de Praga*, em trobo amb l'agradable sorpresa que el personatge central, Simon Simonini (en concret una de les seves dues personificacions, com un altre Dr. Jekyll i Mr. Hyde), és un gourmet confès i ho mostra relatant els plats que assaboreix:

*"Treballar algunes hores i, després, preparar un bon plat, això em relaxa"*.

Sembla com si busqués la més mínima ocasió per col·locar-nos una recepta i no tinc clar si és per fer-nos més agradable la lectura o per fer-nos patir en provocar la producció de sucs gàstrics.

En algun moment, quan es troba a Sicília rere en Garibaldi, em fa la sensació d'estar seguint els passos del comissari Montalbano<sup>2</sup>, encara que alguns noms sicilians –peix espasa a *sammurighu*– em recorden més l'agent Catarella<sup>3</sup> i el seu sicilià tancat.

En aquest ambient pensava que no aniria gens malament una recepta de sopa de tortuga, però la dificultat d'elaborar-la m'inclina per una lleugera *acqua cotta*: *"...era suficient posar unes llesques de pa en una sopera, amanint-les amb molt d'oli i pebre recent molta, es posaven a bullir en tres quarts d'aigua salada cebes trossegades, rodanxes de tomàquet i calaminta, després de vint minuts s'abocava tot per sobre del pa, es deixava reposar un parell de minuts i a la taula, servida ben calenta"*.

### Adso de Melk

Potser m'he passat en lleugeresa; millor quelcom a l'intermedi: *"agnolotti a la piemontesa, amb el seu farciment de carns blanques i roges rostides, de bou i gallina desossada bullits, de col cuita amb els rostits, més quatre ous sencers, pomesà, nou moscada, sal i pebre, i per a la salsa, el fons de cocció dels rostits, mantega, una dent d'all i una branqueta de romaní"*.

A mesura que va avançant el relat, i sobretot quan, després d'un extens *flashback* cinematogràfic, en el que torna enrere en el temps per explicar fragments de la història que facin més entenedor el text, les al·lusions gastronòmiques esdevenen un llistat de restaurants –la major part de París– i dels plats especialitat de la casa.

Alguns encara existeixen; llàstima que la major part han passat a millor vida... o a pitjor! •

<sup>1</sup> **Umberto Eco**. Escriptor i filòsof italià, catedràtic de semiòtica a la Universitat de Bolonya i un dels intel·lectuals vius més respectats. La seva primera novel·la, *El nom de la rosa*, va ser un gran èxit. Adso de Melk, un monjo novici, era un dels seus protagonistes junt amb el sòsia del filòsof medieval Guillem d'Ockam, el nom del qual era Guillem de Baskerville (referència a Sherlock Holmes).

<sup>2</sup> **Montalbano**. El comissari protagonista de les novel·les policiaques d'Andrea Camilleri. El nom és un homenatge a l'escriptor Manuel Vázquez Montalbán.

<sup>3</sup> **Catarella**. És el telefonista de Montalbano i es caracteritza per la forma en què parla el sicilià, que ni el propi comissari és capaç d'entendre.